

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРІЇ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»¹

EPISTEMOLOGICAL ANALYSIS OF THE CATEGORY «LAW ENFORCEMENT ACTIVITY»

Куліш А.М., д.ю.н., заслужений юрист України, професор,
директор*Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету*Миргород-Карпова В.В., к.ю.н.,
старший викладач кафедри адміністративного,
господарського права і фінансово-економічної безпеки*Сумський державний університет*

Мурач Д.В., студент III курсу

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-методологічних проблем сучасної юриспруденції – відсутність єдиного, раціонального, консенсуального визначення дефініції та, відповідно, істотних ознак правоохоронної діяльності. Авторами показано та доведено факто того, що, саме відсутність, станом на сьогодні, в чинному законодавстві України легального визначення дефініції «правоохоронна діяльність», прямо обумовлює дефіцит у вітчизняній академічній спільноті єдиного консенсуального визначення специфічних сутнісних ознак правоохоронної діяльності. Аргументовано позицію щодо демаркації правоохоронної та суміжних видів діяльності в контексті науки юриспруденції.

Проаналізовано сучасний стан та підходи до визначення істотних ознак правоохоронної діяльності вітчизняними та зарубіжними вченими-юристами. Відповідно, авторами наводяться та категоризуються приклади різних теоретичних доктринальних позицій і підходів щодо формулювання істотних теоретико-правових положень правоохоронної діяльності. Виділено алогізми та раціональні концептуальні елементи конкретних підходів до визначення центральних рис правоохоронної діяльності та її сукупних складових характеристик.

У статті наведено та систематизовано правові джерела правоохоронної діяльності в Україні, окреслено їх завдання та роль у питанні практичної реалізації та забезпечення правоохоронної діяльності. Логічно виділено та проведено 2 етапи дослідження змісту категорії «правоохоронна діяльність». Як результат, визначено зміст таких понять, як юридичний базис правоохоронної діяльності, суб'єкти правоохоронної діяльності, функції правоохоронної діяльності тощо. У результаті аналізу численних доктринальних джерел, а також нормативно-правових актів зарубіжних країн, авторами було надано власне трактування дефініції «правоохоронна діяльність».

Ключові слова: правоохоронна діяльність, правоохоронні органи, зарубіжний досвід, завдання правоохоронної діяльності, функції правоохоронної діяльності, дефініція «правоохоронної діяльності».

The article is devoted to one of the current theoretical and methodological problems of modern jurisprudence – the lack of a single, rational, consensual definition and, accordingly, the essential features of law enforcement. The authors show and prove the fact that the current absence of a legal definition of «law enforcement» in the current legislation of Ukraine directly causes the lack of a single consensual definition of specific essential features of law enforcement in the domestic academic community. The position on the demarcation of law enforcement and related activities in the context of jurisprudence is argued.

The current state and approaches to the definition of essential features of law enforcement activities by domestic and foreign legal scholars are analyzed. Accordingly, the authors give and categorize examples of different theoretical doctrinal positions and approaches to the formulation of essential theoretical and legal provisions of law enforcement. Alogisms and rational conceptual elements of concrete approaches to definition of the central features of law enforcement activity and its aggregate component characteristics are allocated.

The article presents and systematizes the legal sources of law enforcement activity in Ukraine, outlines their tasks and role in the implementation and enforcement of law enforcement. 2 stages of research of the maintenance of the category «law enforcement activity» are logically allocated and carried out. As a result, the content of such concepts as the legal basis of law enforcement, the subjects of law enforcement, the functions of law enforcement, etc. is determined. As a result of the analysis of numerous doctrinal sources, as well as normative legal acts of foreign countries, the authors provided their own interpretation of the definition of «law enforcement activity».

Key words: law enforcement activity, law enforcement bodies, foreign experience, tasks of law enforcement activity, functions of law enforcement activity, definition of «law enforcement activity».

На сьогодні, етимологічний базис легальної категорії правоохоронної діяльності не має свого раціонального консенсуального визначення. Низка дослідників, таких як А. Тарасов, В. Тацій, О. Волуйко, О. Дручек та інші, згадували у своїх працях питання правової невизначеності категорії правоохоронної діяльності як предмета дослідження юридичної науки, що вказує на сталу актуальність цього питання. Більше того, С. Балбатаєв акцентує увагу на тому, що, навіть, саме поняття «правоохоронна діяльність» було та залишається предметом для теоретико-правових досліджень, адже єдиного однозначного та аутентичного судження про зміст цього поняття немає ні в академічному, ні в легальному просторі [1, с. 129].

Дослідження ж сутності правоохоронної діяльності передбачає перш за все пошук та подальше визначення її специфічних ознак, характеристик (цілі, задачі, функції, предмет, об'єкт, методи і форми діяльності тощо), а також аналіз її формальної юридичної природи. Остання, завдяки своїй динаміці до оновлення, обумовлює наявність та специфіку різних підходів до визначення сутності правоохоронної діяльності як окремого механізму впливу держави на суспільство. Однак, на погляд Ю. Степаненка, більшість учених-юристів все ж таки орієнтуються у своїх дослідженнях саме на ключовому завданні правоохоронної діяльності – захисту прав та забезпечення безпеки суспільства [2]. Це положення є фундаментально незмінним в усіх формальних джерелах, що визначають основи правоохоронної діяльності.

Сама юридична база, що закладає фундаментальні правові основи правоохоронної діяльності в Україні в першу чергу представлена Конституцією України як найвищим опорним нормативним документом нашої кра-

¹ Робота виконана в рамках проекту № 55.15.02-22/24.3Ф-01 за темою «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України»

їни, а також актів національного законодавства, рішень національних (Верховний суд) та міжнародних (Європейський суд з прав людини) судових інстанцій, інтернаціональних нормативно-правових документів, ратифікованих Верховною Радою України. Провідне місце в цій ієрархії, як зазначалося раніше, займає саме Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Основний Закон визначає фундаментальне завдання правоохоронної діяльності, та являється ключовим нормативним документом, на якого опираються всі інші, другорядні нормативно-правові акти національного законодавства.

Таким чином, більш детально теоретико-прикладні аспекти правоохоронної діяльності визначено в Законах України, указах і розпорядженнях Президента України, постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів України, відомчих актах тощо. Розділяємо думку С. Ківалова та інших [3], і, з конкретними доповненнями, пропонуємо класифікувати другорядні нормативно-правові акти за критерієм їх юридичної ролі наступним чином:

1. Акти про статус окремих правоохоронних органів, до яких відносяться Закони України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII, «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII, «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 року № 2229-XII, а також укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі акти тощо.

2. Спеціальні акти, присвячені виключно питанням про соціальний і правовий захист працівників правоохоронних органів, а саме: Закони України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 року № 3781-XII, «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей» від 20.12.1991 року № 2011-XII, а також укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі акти тощо.

3. Акти про окремі напрями правоохоронної діяльності: Закони України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року № 2469-VIII, «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року № 2135-XII, «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» від 15.02.1995 року № 62/95-ВР тощо. Окрім того, конкретні правові аспекти, що стосуються правоохоронної діяльності висвітлені в положеннях кодифікованих актів, таких як: Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI, Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 року № 1129-IV, Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. Важливими є нормативні документи, котрі регулюють правоохоронну діяльність органів під час введення спеціальних режимів в країні, що представлені Законами України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 року № 1550-III, «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року № 389-VIII, «Про державну таємницю» від 21.01.1994 року № 3855-XII; підзаконні акти: указ Президента України, постанови Кабінету Міністрів України тощо.

4. Акти про органи і установи, діяльність яких безпосередньо пов'язана з діяльністю правоохоронних органів: Закони України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 року № 1798-VIII, «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 року № 5076-VI, «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 року № 3460-VI, Робоча домовленість між Міністерством внутрішніх справ України та Агентством Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL) від 05.02.2020 року, Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 12.07.2017 року тощо [3, с. 16-17].

У сукупності, перелічені нормативні документи складають юридичний базис правоохоронної діяльності

в Україні та визначають її правову природу. Відповідно, під юридичним базисом правоохоронної діяльності пропонуємо розуміти ієрархічно скомпоновану сукупність нормативно-правових актів, положення яких висвітлюють конкретні теоретико-правові та практичні аспекти правоохоронної діяльності на території визначеної держави. За допомогою аналізу положень вище перелічених нормативно-правових актів ми можемо редукувати сам зміст правоохоронної діяльності.

Так, зі змісту положення статті 17 Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР, ми, використовуючи метод логічної індукції, можемо визначити, що ключовим завданням правоохоронних органів, а отже і в цілому правоохоронної діяльності, є забезпечення державної безпеки та в певній мірі захист державного кордону України [4]. Адже, враховуючи, що поняття суб'єкт більшою мірою визначає діючу особу, практиці якої притаманні специфічні професійні особливості [5; 6], а діяльність, в свою чергу, визначається як праця у конкретній галузі [7], то, відповідно, мета суб'єкта діяльності ототожнюється з метою самої діяльності. Тобто, певні характеристики суб'єкта діяльності гіпотетично можна ототожнити з відповідними характеристиками самої діяльності. Вдало з цього приводу висловлюється К. Мельник, зазначаючи, що поняття «правоохоронні органи» у юридичній літературі, як правило, визначається через категорії «правоохоронні функції» або «правоохоронна діяльність» [10, с. 155]. Відповідно, враховуючи наведену вище аргументацію, не погоджуємося з позицією О. Тюріною, яка розглядає власне правоохоронну діяльність як певний різновид правозастосовної діяльності, що є однією із специфічних форм реалізації права та полягає в тому, що це одна із форм активної організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її повноваженнями [25, с. 7-11].

Відповідним чином, частина 1 статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 року № 3781-XII, називає 2 функції правоохоронних органів: правозастосовну та правоохоронну [8]. Таким чином, ми можемо припустити, що функціонал правоохоронної діяльності не обмежується специфікою виключно правоохоронної сфери. Хоча, В. Гірич, вказує на те, що правозастосовна діяльність у цьому разі протиставляється правоохоронній, адже сам перелік правоохоронних органів залишився відкритим («інші органи»), а критерій віднесення цих органів до цієї категорії – не визначеними [13]. Попри це, варто зауважити, що у статті 3 Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 року N 550, законодавець визначає серед покладених на правоохоронні органи та установи законодавством України функції, лише правоохоронну [9]. Наразі ми можемо спостерігати певний категоріальний дисонанс серед положень нормативних документів. Однак, як слушно зауважує С. Барандич, правозастосувачем може бути лише суб'єкт, повноваження та діяльність якого регламентовані законом [12, с. 4], і тому правозастосовчу функцію виконують усі суб'єкти права, що визначає цю ознаку як таку, що має загальне значення і притаманне усім видам діяльності у сфері юриспруденції, із чого можна дійти висновку, що вона не може виділятися як специфічна ознака, що, в свою чергу, спростовує наше припущення. Таким чином, більш раціональним з точки зору права буде твердження, що правоохоронною є конкретні види діяльності, визначені в повноваженнях правоохоронних органів держави, а не навпаки.

Отже, можемо логічно виділити теоретичні 2 етапи визначення сутнісних характеристик правоохоронної діяльності:

1. Визначити сутнісні ознаки виходячи з результатів лінгвістичного аналізу поняття «правоохоронна діяльність», однак цей етап не дає змоги виділити суто юридичні особливості правоохоронної діяльності, адже юридична природа явища правоохоронної діяльності не обов'язково буде достеменно схожою до лінгвістичної і навпаки;

2. Екстраполювати формально визначені конкретні характеристики правового статусу правоохоронних органів у категорію правоохоронної діяльності.

При цьому, аналіз доктринальних спеціалізованих академічних джерел є перехідним етапом, адже, по суті, не є «офіційною інстанцією», але може визнаватися як певний опорний ідеал (фундамент), з якого і виходять легальні дефініції.

Дуже важливим для нашого дослідження виступає факт того, що в сучасній науковій думці, розрізняють, на перший погляд, синонімічні поняття «правоохоронна» та «правозахисна» діяльність. Стосовно цього цілком розділяємо думку А. Кучука, який у своїй праці чітко розрізняє поняття «правоохоронна діяльність» і «правозахисна діяльність» та вказує, що охорона в першу чергу пов'язана з превенцією, недопущенням протиправних дій, а необхідність захисту виникає тоді, коли є перешкоди у здійсненні прав і свобод, або виникає загроза їх порушення [21, с. 16]. Відповідно, для нашого дослідження важливим є цілком виважена демаркація цих дефініцій та явищ взагалі.

Таким чином, поняття «діяльність», згідно Філософського енциклопедичного словника, являє собою форму активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті [19, с. 163]. Великий тлумачний словник сучасної української мови за редакцією Т. Бусела, містить таке лексичне значення слова «правоохоронний» – «той, що стосується до правоохорони законності, пов'язаний з нею», а поняття «діяльність» – «робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини і таке інше» [20, с. 1101, 306]. Академічний словник української мови (1970 – 1980) містить наступне визначення діяльності: «Праця, дії людей у якій-небудь галузі» [7]. Фактично, в академічних словниках української мови найчастіше фігурує саме визначення діяльності як виду активності людей, а, інтерпретуючи його до виміру юриспруденції, ми можемо отримати визначення, що міститься у Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією Т. Бусела. І хоча Великий тлумачний словник сучасної української мови за редакцією Т. Бусела не містить визначення поняття «правоохоронна діяльність» (попри те, що містить визначення «правоохоронні органи»), ми, використавши метод лінгвістичного моделювання, можемо згенерувати мовну конструкцію «правоохоронна діяльність» із наданих дефініцій наступним чином: правоохоронна діяльність – це вид діяльності органів державної влади у сфері правової охорони законності. При цьому, наведене визначення не дає нам змоги культивувати конкретні сутнісні ознаки правоохоронної діяльності в юридичному вимірі, а тому має сенс дослідження більш вузького базису академічних досліджень.

Так, Кембриджський словник надає наступне визначення дефініції «правоохоронна діяльність» або «law enforcement»: діяльність по забезпеченню дотримання законів місцевості [14]. Це визначення є дещо віддаленим від юридичного виміру, та попри це, виходячи з його змісту, метою правоохоронної діяльності можна назвати забезпечення дотримання норм чинного законодавства конкретного регіону чи країни. Стосовно суб'єктів, методів, форм чи інших характеристик правоохоронної діяльності інформації немає.

В етимологічному розумінні – це робота, функціонування установи, організації, особи з охорони прав. Тобто, гарантування, забезпечення їх недоторканності чи поновлення порушених прав. Причому, така діяльність відбува-

ється у межах реалізації правоохоронної та/або правозастосовної функцій [23, с. 826].

Більш розширене визначення міститься в Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемшученка: «Правоохоронна діяльність – це система заходів, спрямованих на забезпечення виконання Конституції, законів та інших нормативно-правових актів держави. Є засобом зміцнення законності й правопорядку, забезпечення конституційних прав громадян. Здійснюється правоохоронними та іншими державними органами, а також громадськими організаціями. До форм правоохоронної діяльності належить також скасування незаконних нормативно-правових актів, визнання законів та підзаконних актів Конституційним судом неконституційними тощо. В Україні правовою основою для правоохоронної діяльності є Конституція та інші закони держави. Відповідні державні органи зобов'язані здійснювати цю діяльність у межах наданої їм компетенції» [15]. З наданого визначення ми можемо виділити, що завдання правоохоронної діяльності полягає у забезпеченні виконання нормативно-правових актів держави та зміцнення законності й правопорядку, забезпечення конституційних прав громадян. Суб'єктами ж здійснення правоохоронної діяльності є уповноважені державні органи та громадські організації. При цьому, доволі цікавим є той факт, що вчені визначили суб'єктом правоохоронної діяльності Конституційний суд України та інші органи державної влади (невичерпний перелік), хоча згідно положень статті 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 року № 2136-VIII, він є органом конституційної юрисдикції [17].

Але, наголошуємо, що, так як завдання правоохоронної діяльності є захист прав громадян держави різними формами та методами, що не суперечать закону, то визнаючи неконституційним конкретний нормативно-правовий акт чи окреме його положення (у разі дійсної неконституційності віно апріорі порушує права громадян) – Конституційний суд України уніфікує можливість практичного втілення положень цього акту, а отже реалізує завдання правоохоронної діяльності. Аналогічно з громадськими організаціями, котрі таким чином втілюють на практиці ключові завдання правоохоронної діяльності. Попри це, державні органи та громадські організації є цілком різними категоріями. З цього приводу, повністю погоджуємося з думкою А. Куліша, який вказує, що державні органи і недержавні (громадські) структури, які об'єднані у деяких джерелах одним поняттям «правоохоронні органи» мають цілком різну юридичну природу. Відповідно до цього, в академічній літературі слушно пропонується називати їх по-різному: правоохоронні органи – для державних органів і правоохоронні організації – для недержавних структур [18, с. 92]. Науковцями також виділяється окремо держава як суб'єкт правоохоронної діяльності. Таким чином, правоохоронна діяльність держави полягає в тому, що держава: створює для цієї мети спеціальні правоохоронні органи, покладає на них завдання у сфері контролю за дотриманням правових норм та наділяє їх відповідними повноваженнями для виконання покладених завдань [22, с. 8]. Також, доволі цікавим є визначення, в якому під правоохоронною діяльністю розуміється діяльність, послуги, поради чи інструкції, що входять до компетенції правоохоронних органів або працівників охорони «освітніх закладів» [14]. Тут автори навмисно виділили працівників охорони освітніх закладів, адже, наприклад, в країнах Західної Європи, де діє організація GardaWorld (GWFS), котра має у своїй структурі Службу безпеки в секторі освіти (Education Sector Security Services), що займається правоохоронною діяльністю безпосередньо в закладах освіти [24].

Таким чином, що суб'єкт правоохоронної діяльності, з цієї точки зору, є безпосередній її виконавець, тобто, маркер приналежності до державних інституцій у цьому

разі не є обов'язковим. І тут ми можемо спостерігати дихотомію між доктринальними дефініціями різних наукових дисциплін: лінгвістичне бачення правоохоронної діяльності не виділяє визначене коло суб'єктів правоохоронної діяльності, тоді як спеціалізовані академічні юридичні джерела визначають сталі позиції щодо кореляції належності суб'єкта до органів державної влади та визнанням за ним статусу суб'єкта правоохоронної діяльності (аналогія з правоохоронним органом). Доктринальні джерела також містять більш розширену інформацію щодо визначення сутнісних ознак правоохоронної діяльності.

Так, на думку В. Ковальського, В. Маляренка та інших, правоохоронна діяльність – це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку уповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності [26, с. 22].

Р. Шай у своєму визначенні більш актуалізує питання приналежності суб'єкта правоохоронної діяльності до державного сегменту та пропонує під правоохоронною діяльністю розуміти правозастосовчу діяльність з охорони права спеціально уповноважених на те органів за встановленою в законі процедурою, що полягає в розгляді юридично значущих справ, виявленні правопорушень та обвинуваченні осіб, винних у їх вчиненні, у застосуванні до правопорушників примусових заходів, регламентованих законом, а також у представництві й захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [29, с. 15]. Аналогічну позицію висвітлює у своїй праці О. Скакун, визначаючи правоохоронну діяльність як правову форму діяльності держави, спрямовану на охорону суспільних відносин, урегульованих правом, захист індивіда від правопорушень і притягнення винних до відповідальності [28], тим самим автор наголошує, що правоохоронна діяльність є нічим іншим як окремим видом діяльності держави у представництві її органів.

Аналогічне твердження містить наука права В. Дубінчака: «правоохоронна діяльність є активною формою поведінки уповноважених суб'єктів з можливістю застосування встановлених законом примусових засобів, що націлена на охорону та захист (відновлення, профілактику порушень) прав, свобод і законних інтересів осіб, та реалізує правоохоронну функцію держави» [32, с. 22].

Акцентуємо увагу на тому, що автор також вказує, що вона у своїй практиці, розкриває сутність даної категорії через єдину систему її сутнісних характеристик:

1) гносеологічну сутність, тобто це систематична робота з охорони правопорядку, здійснювана у певних формах і видах, нормативно визначеними та регламентованими;

2) класову сутність – охорона інтересів певної частини суспільства (соціального класу) за допомогою різноманітних, у т. ч. силових засобів;

3) релігійну сутність – засіб забезпечення правового панування ідей єдиної правлячої релігії, поєднання релігійних постулатів і політичних положень;

4) національну сутність – спосіб забезпечення національного розвитку, національної єдності та охорони національних інтересів, самобутності пануючого національного соціуму;

5) загальносоціальну сутність – засіб гарантування рівних можливостей суб'єктів права та охорони загальнолюдських цінностей [32, с. 22].

У цьому контексті, заслуговує на увагу позиція В.Г. Фатхутдінова щодо трактування правоохоронної діяльності крізь призму її соціальної природи, з одного боку, в якості особливого різновиду соціальної діяльності, а з іншого – особливого державно-правового виду соціального управління. Згідно цього твердження, природа

правоохоронної діяльності зумовлена саме причинами соціалізації людини та її індивідуалізації, способом спільної життєдіяльності, тому на пряму залежить від рівня розвитку суспільства, рівня свідомості і правосвідомості людини та характеру її правових переконань [27, с. 13-14].

Саму ж систему правоохоронної діяльності, науковці трактують по різному. О. Захарова, В. Карабань та інші, структурно виділяють систему правоохоронної діяльності як сукупність таких видів діяльності:

– діяльність органів із забезпечення правосуддя [33, с. 19-23];

– діяльність органів прокуратури; – діяльність з виявлення, запобігання та розслідування злочинів [33, с. 19-23];

– діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони громадського порядку [33, с. 19-23].

О. Соколенко пропонує виокремлювати такі види правоохоронної діяльності, як: правосуддя (у т. ч. судовий контроль); викриття та розслідування злочинів; прокурорський нагляд, підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадянина або держави; надання юридичної допомоги. Відповідно, правоохоронна діяльність за суб'єктно-об'єктивним критерієм складається з таких напрямів: попередження правопорушень; охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність, контрольно-наглядова діяльність; досудове розслідування в кримінальних справах та адміністративне провадження; правосуддя; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів; постанов органів розслідування і прокурорів; надання правової допомоги [34, с. 72].

В. Дубінчак у своєму дисертаційному дослідженні пропонує класифікувати правоохоронну діяльність на різновиди за наступними критеріями:

– у залежності від суб'єктів правоохоронної діяльності на: діяльність, що здійснюється безпосередньо органами держави та посадовими особами; санкціонована діяльність, що потребує затвердження компетентними органами; делегована діяльність, що реалізується за попереднім уповноваженням владних структур; діяльність громадських утворень [32];

– у залежності від характеру дій суб'єктів правоохоронної діяльності на: діяльність безпосередніх суб'єктів юридичної діяльності, що реалізують надані їм державою повноваження в правовій сфері; діяльність учасників правової сфери, що реалізують суб'єктивні права та інтереси [32];

– залежно від впливу на суспільство на стабілізуючу та динамічну [32];

– у залежності від характеру юридичних фактів, що спричиняють правоохоронну діяльність на регулятивну та охоронну [32];

– у залежності від часу здійснення правоохоронної діяльності на поточну та надзвичайну [32];

– залежно від сфери поширення правоохоронної діяльності на загальну, відомчу та місцеву [32].

Стосовно завдань правоохоронної діяльності, то ми розділяємо думку О. Банудрка, який називає основні завдання правоохоронних органів забезпечення законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями [35]. З даного приводу, більш повне визначення надає В. Тацій, який зазначає, що у результаті широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які в тій чи іншій мірі займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто опосередковано й правоохоронною діяльністю. За таким критерієм в системі державного апарату виділяються близько 80 органів, які прямо чи опосередковано здійснюють хоча б одну таку функцію. Разом з тим, за своєю правовою природою та поставленими перед ними завданнями до правоохоронних органів не мають жодного відношення [36, с. 234]. Відповідно до цього, В. Тацій наголошує: «унаслідок широкого тлума-

чення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю» [11, с. 4]. З цього питання, нам найбільш депоує твердження А. Кучука, що функції правоохоронної діяльності – це такі напрями її впливу на суспільні відносини, необхідність реалізації яких породжує й необхідність існування правоохоронної діяльності як певного явища правової дійсності [21]. З цього визначення ми можемо дійти висновку, що самі функції (і, відповідно, завдання) правоохоронної діяльності, можна визначити тільки з їх специфічних ознак.

Так, А. Білас у своєму дисертаційному дослідженні вказує, що основними питомими, характерними, відмінними від інших видів діяльності ознаками саме правоохоронної діяльності називають такі:

– в її основі – завдання з розгляду юридичної справи [39];

– здійснюється компетентними державними і недержавними суб'єктами, коло яких визначається чинними законодавчими актами [39];

– використовуються різні форми реалізації правових норм [39];

– приймаються відповідні процесуальні акти реалізації, що мають офіційний характер і передбачену законодавством форму [39];

– вона реалізується в чітко визначеній процесуальній формі та з використанням різноманітних юридичних методів [39].

Серед ознак правоохоронної діяльності в літературі також називають: публічність, професійність, процедурно-процесуальний характер, юрисдикційний характер, високу, нормативність [38, с. 424-426].

Варто наголосити, що правоохоронну діяльність треба розглядати, насамперед, як постійну та ординарну діяльність держави, яка заснована на суворому дотриманні прав і свобод людини та громадянина, а також інших державних та громадських суб'єктів, що наряду з вище переліченими ознаками також принципово відрізняє її від інших видів діяльності.

Серед властивостей функцій правоохоронної діяльності А. Білас виділяє такі: вони є похідними від її сутності й визначаються призначенням цього виду діяльності в суспільстві; спрямовані на виконання завдань, що стоять перед правоохороною на даному етапі розвитку; є напрямками її активного впливу, що упорядковують певний вид суспільних відносин, тому важливою ознакою є динамізм, дія функцій правоохоронної діяльності; безперервність, тривалість дії. Автор також зазначає, що загалом виділяють такі види функцій правоохоронної діяльності: охоронна; профілактична, наглядова (контрольна); регулятивна; каральна; виховна [39]. Відповідно, пропонуємо визначити такі складові правоохоронної діяльності: охорона правопорядку, що існує у державі; захист правопорядку; попередження порушень правопорядку, що існує у державі. При цьому, наголошуємо, що правоохоронна діяльність як юридична діяльність повинна включати весь комплекс зазначених складових, тільки в такому разі орган, який її здійснює, може вважатися правоохоронним.

Таким чином, завданнями правоохоронної діяльності пропонуємо розуміти визначений чинним законодавством виключний перелік завдань державних органів, що законодавчо визнані як правоохоронні. Виходячи з цього, сукупність визначених у Законах України та Положеннях конкретних завдань правоохоронних органів і будуть становити систему завдань правоохоронної діяльності. Відповідно, основною метою функціонування правоохоронних органів слід вважати забезпечення захисту прав

і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань.

З цього приводу цікавим є досвід зарубіжних країн. Відтак, одним із найбільш аутентичних, з точки зору специфіки державної служби, є визначення правоохоронної діяльності, зазначене на 27-му законодавчому скликанні Палати представників штату Гаваї: означає діяльність, яку здійснюють правоохоронні органи, включаючи: допити без ув'язнення, інтерв'ю, зупинки руху, зупинки на контрольно-пропускних пунктах або блокпостах, зупинки пішоходів, обшуки та інші види обшуків, обшуки за згодою та без згоди людей або майна осіб, обшуки житла, контакти з потенційними жертвами та свідками злочинів тощо [31]. Стандарт ENF-010 від 01.06.2021 «Law Enforcement Recording Devices (Body and Dash Cams)» Поліції штату Індіана, містить схоже визначення правоохоронної діяльності: «означає зупинку дорожнього руху, зупинку пішохода, арешт, обшук, розслідування, переслідування, контроль натовпу, контроль дорожнього руху або будь-який інший випадок, коли офіцер здійснює дотримання закону. Термін не включає адміністративну діяльність, таку як оформлення документів» [30].

Аналізуючи ці легальні дефініції, ми можемо дійти висновку, що законодавець під правоохоронною діяльністю буквально розуміє перелік конкретних, визначених в спеціалізованих нормативно-правових актах, завдань представників правоохоронних органів держави. Слушно з цього приводу зазначає у своїй праці Д. Досмірза, що законодавство Турецької Республіки у сфері правоохоронної діяльності, як і законодавство інших країн, спрямоване на забезпечення захисту прав громадян та соціального миротворчості [37].

Висновки. Таким чином, ми можемо дійти висновку, що правоохоронна діяльність – це самостійний вид державної діяльності, що здійснюється з метою охорони права та держави спеціально уповноваженими на це законодавством органами методами та способами, визначеними законодавством. Ключовими специфічними ознаками правоохоронної діяльності є вона реалізується в чітко визначеній процесуальній формі та з використанням різноманітних юридичних методів, в її основі – завдання з розгляду юридичної справи, здійснюється спеціальними уповноваженими органами та установами, є постійною та ординарною діяльністю. Також, серед ознак науковці визначають її публічність, професійність, процедурно-процесуальний характер, юрисдикційний характер, високу, нормативність.

Суб'єктами правоохоронної діяльності, а отже правоохоронними органами є спеціальні державні органи, що на підставі та у відповідності до національного та міжнародного фахового законодавства здійснюють правоохоронну діяльність. Відповідно, завданнями правоохоронної діяльності є визначений чинним законодавством виключний перелік завдань державних органів, що законодавчо визнані як правоохоронні. Виходячи з цього, ключовими функціями правоохоронної діяльності необхідно вважати забезпечення законності, боротьбу зі злочинністю та захист прав громадян держави. Юридичну природу правоохоронної діяльності, як і конкретні теоретико-правові аспекти правового статусу правоохоронних органів, визначає юридичний базис правоохоронної діяльності. Під таким пропонуємо розуміти ієрархічно скомпоновану сукупність нормативно-правових актів, положення яких висвітлюють конкретні теоретико-правові та практичні аспекти правоохоронної діяльності на території визначеної держави. Більш детальна розробка питання визначення та окреслення категорії «правоохоронна діяльність», а також суміжних понять, є предметом для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балтабаев С. А. Понятия «Правоохранительная функция», «Правоохранительная деятельность», «Правоохранительный орган» и их соотношение. *Проблемы современной науки и образования*. № 3. 2016. С. 128–132.
2. Степаненко Ю. В. Правоохранительная деятельность: эволюция теоретических взглядов. *Современный юрист*. 2013. № 3. С. 60–87.
3. Ковалів М. В. та інші. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.
4. Конституція України: Конституція від 28.06.1996 року. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2022).
5. Сокур'янська Л. Г. Студентство на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода: [монография]. Харьков: Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, 2006. 576 с.
6. Фаріна Я. О. Суб'єкт і суб'єктність як соціальні феномени: наукові інтерпретації. *Наукові праці: науково-методичний журнал [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*. Серія: Соціологія. 2012. Т. 184, Вип. 172. С. 42–46.
7. Діяльність. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/dijaljnistj>.
8. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 року. № 3781-XII. Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12/ed20211124#n16> (дата звернення: 23.03.2022).
9. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 року. № 550. Дата оновлення: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF/ed20211124#Text> (дата звернення: 03.03.2022).
10. Мельник К.Ю. Ротація кадрів правоохоронних органів. *Право і безпека*. № 2. 2010. С. 154-157.
11. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. *Загальні проблеми правової науки*. № 4. 2012. С. 3–17.
12. Барандич С. Правозастосування в сучасному вимірі юридичної науки. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 1-7
13. Гірич В.М. До проблеми визначення базових понять у контексті реформування правоохоронних органів. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 13 травня 2013 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/do-problemiviznachennya-bazovikh-ponyat-u-kontekstireformuvannya>.
14. «Law enforcement». Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge University Press 2022. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/law-enforcement>.
15. «Правоохоронна діяльність». Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. URL: https://leksika.com.ua/10780813/legal/pravoohoronna_diyalnist.
16. Law enforcement activity definition. Law Insider. URL: <https://www.lawinsider.com/dictionary/law-enforcement-activity> (дата звернення: 17.03.2022).
17. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 року. № 2136-VIII. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 27.03.2022).
18. Куліш А. М. Щодо визначення поняття «правоохоронні органи». *Право і безпека*. № 4'5. 2005. С. 90–93.
19. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
21. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступ канд. юрид. наук за спеціал. 12.00.01 – теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2007. 22 с.
22. Бурбика М. М. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. Суми : Сумський державний університет, 2016. 123 с.
23. Осадчий В. «Правоохоронна діяльність». Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ: «Ін Юре», 2003. Т. 1. С. 826–827.
24. Education Sector Security Services. GardaWorld. URL: <https://www.garda.com/security-services-sectors/education-sector-security-services> (дата звернення: 27.03.2022).
25. Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика) : навч. Посіб. Київ. нац. ун-т внутр. справ. Кив: Скіф, 2008. 96 с.
26. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підруч. / О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін. ; відп. ред. В. Т. Маляренко. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.
27. Фатхутдінов В. Г. Правоохоронна діяльність : природа та гуманістичний вимір : монографія. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2008. 197 с.
28. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2011. 520 с.
29. Шай Р. Я. Правоохоронна функція правової держави : теоретикопрактичні аспекти : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спеціал. 12.00.01 – теорія держави та права ; історія політичних і правових учень; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2012. 18 с.
30. Standard operating procedure: State Form 39870(R/S-06). Law Enforcement Recording Devices (Body and Dash Cams). Effective date: June 1, 2021. URL: <https://fox59.com/wp-content/uploads/sites/21/2021/07/Indiana-State-Police-Body-Camera-Policy.pdf>.
31. House Of Representatives State Of Hawaii. H.B. No. 52. Twenty-Seventh Legislature, 2013. URL: https://www.capitol.hawaii.gov/session2013/Bills/HB52_.HTM.
32. Дубінчак В. М. Правоохоронна діяльність : сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект) : дисерт. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень; Київ. націон. універ. внутр. справ. Київ, 2010. 424 с.
33. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підруч. / О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін. ; відп. ред. В. Т. Маляренко. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.
34. Соколенко О. Напрямки правоохоронної діяльності: особливості теоретичного розуміння. *Вісник Київ. націон. універ. імені Т. Шевченка. Сер. Юрид. науки*. 2012. Вип. 93. С. 69–72.
35. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / за ред. А.М. Бандурки. Харьков, 1999. 350 с.
36. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. № 11–12. С. 233–240.
37. Dosmyrza D. Legislation of Republic of turkeyin the sphere of law enforcement activity. *Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан*. № 3 (35). 2014. С. 51–56.
38. Триценко В. Г. Поняття правоохоронної діяльності. *Митна справа*. 2014. № 6(2.2). С. 422–427.
39. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : дисертація ... кандидата юридичних наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Міністерство внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ. Львів, 2016. 227 с.